

La Llotja, la Taula de Canvi i la Casa de Contractació de Barcelona en la descoberta d'Amèrica

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 02-10-2021

A Sevilla no hi va haver mai cap llotja al segle XV i la del segle XVI es va inaugurar al 1598. En canvi, al 1493 els Reis Catòlics s'estan a Barcelona, hi presideixen les Corts Generals de Catalunya i hi fan els preparatius, juntament amb En Colom, del segon viatge a Amèrica des de la Llotja, la seva casa de Contractació —reglamentada pel "Llibre del Consolat de Mar"— i el seu banc o taula de Canvis. Article d'En Jordi Bilbeny.

Hi ha a la Història de les Índies, un paràgraf del Pare Bartomeu de Cases, que narra la visita de la reina Isabel a la catedral de Sevilla, just al moment en què s'organitzava minuciosament la segona expedició americana. Segons En Cases, "la reina Isabel pujà a la torre de l'Església major de Sevilla", on va mirar "els homes que hi ha a sota", que, "per grans que siguin, semblen nans" [1]. El text és més que explícit: la reina és a «Sevilla», on, des de dalt de la torre de la catedral, va observar amb delectança els preparatius d'aquella solemníssima armada.

Ara bé: la presència d'Isabel a dalt de la mateixa torre, delata l'adulteració de tot el passatge, perquè, com és sabut, la reina no es va moure de Barcelona, on s'hi estava amb el rei. A més a més, atès que Isabel està més que documentada en aquests moments preciosos a Barcelona, on presidia conjuntament amb el seu marit Ferran les Corts Generals de Catalunya, és que la preparació d'aquella gran armada naval es feia a Barcelona i no pas a Sevilla. En tenim un centenar llarg de documents que ho corroboren sense el més mínim restrenyiment conceptual, tots datats a la ciutat comtal entre el 23 de maig i el 5 de setembre del 1493[2]. I En Rumeu de Armas ho expressa encara més nítidament, en objectivar-nos que, entre el primer i el segon viatge colombí, "els reis residiren sense interrupció a Barcelona"[3]. I afegeix: "Sembla impossible que tots els historiadors (particularment catalans) que han tractat de cercar proves amb què autoritzar l'estada d'En Colom a Barcelona, no hagin tingut la paciència de repassar la copiosa correspondència règia –cartes, cèdules, provisions, etc.– expedida a la gran ciutat mediterrània, amb què es preparava el segon viatge colombí, i de la qual es poden treure proves abundants de l'estada de l'Almirall dins del recinte dels

seus murs"[4]. I acaba reblant: "És, doncs, per a Barcelona la glòria que dins del seu recinte els Reis Catòlics despleguessin una activitat prodigiosa, organitzant fins als més mínims detalls la segona empresa colombina, i que apareixen datades amb el nom de la ciutat"[5].

Si això era així, llavors Isabel no va poder visitar cap església andalusa, sinó que devia entrar o bé a la catedral barcelonina o bé a Santa Maria del Mar. Del fet que precisament aquí va pujar a la torre del campanar i va veure-hi els expedicionaris a sota, se'n desprèn que el cronista ens hauria volgut transmetre la descripció i pintura d'una cerimònia. Hi apareixen els homes que s'anaven a embarcar, dels quals En Cases es detén a esmentar-ne els principals i l'entrada intuïda de la reina a l'església, on molt probablement es va dir una missa, com era preceptiu en aquests casos i com es deuria fer complidament en el primer viatge, tot i que només sabem que En Colom "rebé el sacrament de l'Eucaristia el dia mateix que entrà a la mar"[6]. Però el que acaba de confirmar que realment ens trobem davant d'un acte cerimonial, és el passatge en què En Cases ens relata que tots expedicionaris "juraren sobre un crucifix i un missal, i feren plet i homenatge de ser lleials i obedients als reis, i a l'Almirall en el seu nom i mirar per la hisenda reial; el mateix juraren tots els qui llavors vingueren, grans i xics, cadascú segons la seva qualitat"[7]. L'observació d'En Cases no podia ser més reveladora, car ens indica que som de ple davant de la coneguda cerimònia de jurament que els mariners catalans acostumaven a fer abans d'embarcar-se en una expedició. Així ens ho confirma l'Albert Estrada-Rius, en parlar-nos del reclutament de la tripulació de les naus a l'Edat Mitjana. Segons ell, "els acordats havien de jurar el compliment de l'acordament com una mesura preventiva per evitar les desercions. El jurament s'havia de presentar davant l'escrivà de la taula, i el cert és que en les ordinacions de 1359 es menciona, com a obligatòria, la possessió d'uns sants Evangelis «qui estien en la taula»"[8].

Això ens situa de cop a la Plaça de Santa Maria, vora el port, car, segons continua exposant l'Estrada-Rius, en aquest emplaçament de Barcelona, que "gaudia d'un pròsper barri mariner i d'una drassana en la qual es construïen bona part de les armades reials" era el "lloc convenient per preparar l'enrolament de la tripulació de les galeres"[9]. Cert. Per l'Arcadi Garcia Sanz i la Núria Coll i Julià, "en les tripulacions de les galeres –igual que en les dels altres vaixells– la forma de l'acordament era molt característica, perquè el contracte de treball era celebrat en un lloc públic, denominat la taula d'acordar. A totes les cituats portuàries sembla que era un lloc fix, que era sempre el mateix i que tothom coneixia. A Barcelona, la taula d'acordar servia de límit entre la platja i la ciutat i estava situada davant de la Llotja"[10]. L'Estrada-Rius hi insisteix: "La pràctica de l'allistament a través de taules d'acordament responia a una pràctica solemne i pública pel fet de tractar-se de l'armament de l'estol reial"[11]. Per això mateix, "el protocol que acompanyava aquesta mena d'actes al llarg del segle XV es coneix amb detall gràcies, en bona mesura, a les descripcions que, amb meticulositat notarial, es van posar a l'anomenat Llibre de les solemnitats de Barcelona. Efectivament, com explica Duran [i] Sanpere, fruit de la voluntat municipal de deixar constància de la brillantor de les celebracions públiques ciutadanes, des de l'escrivania del racional del municipi de Barcelona es redactaven, segons sembla des de l'any 1383, uns llibres en els quals es descrivien amb detall les celebracions per tal que servissin de memòria als seus successors"[12].

És, doncs, per aquesta raó, que "els actes estaven revestits d'un caràcter religiós i solien començar a la catedral de Barcelona amb la celebració d'una missa a la capella de Santa Eulàlia, és a dir, a la cripta, sota l'altar major. En aquest acte religiós, el bisbe, o un altre eclesiàstic de jerarquia elevada, efectuava la benedicció de les banderes i d'estendards del rei i del capità de l'armada. Una vegada acabat l'ofici a la seu, començava una processó cívica amb acompanyament religiós a través dels principals carrers de la ciutat, camí de la platja. En la processó, les banderes i estendards beneïts eren portats per membres destacats de la cort del rei i acompanyats amb so de trompetes, pels heralds reials, el bisbe i els eclesiàstics i altres oficials reials. El seguici acabava el seu recorregut a la platja de la Llotja de Mar i, allà, els eclesiàstics s'acomiadaven per tornar a la seu"[13].

També per En Josep Bracons, el barri de Santa Maria "va ser escenari d'actes solemnes, com el protagonitzat per Pere el Cerimoniós, abans de partir cap a Sardenya, el 1354, que el mateix monarca descriu a la seva Crònica"[14]. Efectivament, el relat d'En Pere el Cerimoniós ens fa veure com ell, a fi d'organtizar l'empresa, va venir "personalment a l'esgleia de Nostra Dona de la Mar de la ciutat de Barcelona"[15]. Aquí, va muntar "en alguns cadafals que hi havien fets fer en la gran plaça de la dita esgleia, vers la part del fossar major. En los quals cadafals foren ab nós molts barons e cavallers e altres oficials de Casa nostra"[16]. I va fer un "sermó a tot lo poble nostre de la ciutat que ens estava dejús en la dita gran plaça"[17].

Com en la crònica d'En Cases, el rei també ve personalment a Barcelona "per tal que els afers de l'armada haguessen mellor recapte"[18]; va ordenar que es fessin noves galeres i les va armar amb aparells de combatre, "segons que en altres estols reials és acostumat"[19]; va fer venir nobles i militars de tots els seus regnes, que cita puntualment, i "entre els quals fo mossèn Pere Boïl"[20].

El lloc era, doncs, l'ideal per aparellar-hi una armada. Tal com ens diu En Bracons, l'Església de Santa Maria del Mar,

“situada vora el mar, constitueix el nucli del barri barceloní de la Ribera (antic quarter del Mar) i un magnífic testimoni monumental de la seva puixança en el moment culminant de l’expansió catalana per la Mediterrània.

“No és en absolut casual que la làpida que commemorava l’inici de la seva construcció (1329) faci esment de la conquesta de l’illa de Sardenya pel rei Alfons el Benigne, perquè durant la baixa edat mitjana el barri de Santa Maria girava fonamentalment al voltant del port i de tota l’activitat econòmica i s’hi desenvolupava.

“Segons els fogatjaments dels segles XIV i XV, la població del quarter del Mar era majoritàriament composta per gent dedicada a oficis i activitats relacionades amb la mar”[21]. I, de conformitat amb En Manuel Guàrdia i l’Albert Garcia Espuche, entre la Plaça dels Encants i la de la Llotja, es va donar al segle XV, “un ampli espai d’intercanvi que feia de port i acollia totes les funcions que s’hi vinculaven”[22]. ¿On, si no, els Reis Catòlics, havien de preparar una expedició com la que portaven a terme a Barcelona per al Nou Món, si allà hi havia el port, la gent de mar, la Llotja, la Duana, les Drassanes i, fins i tot, una tradició reial de visitar l’armada i parlar als expedicionaris abans d’embarcar-se?

A la segona expedició colombina al Nou Món els reis són presents a Barcelona, com recull la múltiple documentació aplegada i que jo he resumit aquí. I des de Barcelona organitzen tota l’expedició. Llavors, si els monarques eren a la capital catalana, i, com acabem de veure, pel que ens reporta En Cases, els mariners juren fidelitat i homenatge als reis, abans de salpar amb l’armada, és que, amb tota seguretat, els mariners havien de ser també a Barcelona.

El fet que els reis catalans preparessin llurs armades a la platja-port de Santa Maria del Mar era tan natural a l’època de Ferran II com a la de l’Emperador Carles. I així mateix també ho subratlla l’Estrada-Rius: “En ocasions especialment rellevants el monarca era present en el comiat de l’estol i podia arribar a pronunciar una arenga militar per encoratjar la tripulació”[23] o fer-hi d’altres parlaments. Al segle XIV, a les darreries del XV i a la primera meitat del XVI. Per això, quan al 1535 Carles I ha d’aparellar una nova armada contra En Barbarrossa, ho fa a Barcelona, del 4 d’abril al 29 de maig[24]. A Santa Maria, l’esperen les naus. I és aquí on s’embarca, després d’oir missa. En Feliu de la Penya ens ho descriu detalladament: “El 30 de maig el General Portuguès [sic] manà embarcar els seus soldats. Sa Majestat Cesària partí a peu, servit de tota la Noblesa, a Santa Maria del Mar: assistí a l’Ofici, sense l’autoritat de dosser i estrada, només amb dos coixins per agenollar-se. Conclosa la Missa, caminà cap al Moll i s’embarcà en una lanxa per entrar a la seva Galera. L’endemà partí l’Armada”[25].

Si tots els preparatius navals s’esqueien al barri de Santa Maria era perquè, a més de tractar-se de l’espai mariner barceloní per excel·lència, Santa Maria del Mar de Barcelona era –en paraules d’En Serra i Postius–, “la primera, la major i la més insigne Parròquia d’aquella Ciutat”[26].

Les infrastuctures navals i portuàries eren aquí. Els reis ho sabien i ho aprofitaven. Les grans conquestes mediterrànies catalanes s’havien organitzat des del port de Santa Maria. I ara, en aquesta nova avinentesa, essent els reis i En Colom a Barcelona, així com els mariners que havien tornat del primer viatge, ¿organitzarien la segona expedició a Sevilla? Tornem-hi: que En Colom no podia anar a “Sevilla” també ho indica el contrasentit textual que es desprèn de la Cèdula del 26 de maig de 1493 que els Reis envien “als delmers i portatgers de Castella i València perquè donessin pas franc a l’Almirall”[27]. Per dues òbvies raons. La primera, que no donessin la mateixa ordre a llurs funcionaris del Principat de Catalunya, que, des de Barcelona, En Colom havia també, insalvablement, de creuar; car la desaparició d’aquesta ordre delata l’estada d’En Colom al Principat. I la segona, és que, si anava a “Sevilla” per mar, com queda sobradament comprovat per la Cèdula Reial, i aquí havia d’accelerar els preparatius del segon viatge, ¿què feia, al juliol, a “Còrdova”, des d’on escriu als reis una carta que van rebre el 27 dels corrents?[28]. Perquè, aquests, com acabo de mostrar, el 25 de juliol li escrivien per mitjà d’En Joan de Fonseca, des de Barcelona, apressant-lo a sortir, però ordenant que En Fonseca es quedés “aquí”, a la ciutat comtal. ¿Com podia En Colom traslladar-se de Barcelona a Còrdova en un dia? Com enviar una carta des de la ciutat andalusa, i que els reis la rebessin, també, en un sol dia? I, ¿com podia En Fonseca, des de Barcelona, avisar En Colom, si aquest era a Còrdova? No havíem quedat que tenien ordres dels reis de treballar “plegats”?

La carta que vinc glossant conté encara un nou absurd textual, car els reis comenten a En Colom que “ja sabeu que quan d’aquí partíreu vós i En Joan de Fonseca, ordenàrem al dit Joan de Fonseca, que, després de vós, a la bona hora era partit, que es quedés ell a la bona hora a Sevilla i a la seva costa”[29]. A veiam. Primer, si En Colom i En Fonseca surten de Barcelona, i els reis volen que En Fonseca “es quedi”, ¿com es pot “quedar” a Sevilla? No hi hauria d’haver arribat abans? I segon: des de quan la ciutat de Sevilla té costa?

Finalment, un darrer disbarat s’escau en una Carta que els reis adrecen a En Francisco Pinelo, datada a Barcelona el 4 d’agost del 1493, a fi d’agrair-li els seus serveis i encarregant-li que supleixi, amb la màxima celeritat possible, el que manca a l’armada. En el text, Ferran i Isabel li diuen que “el nostre Secretari ens ha fet relació de tot el que heu escrit, així de la cura i diligència que heu posat en totes les coses necessàries per a l’armada, de manera que l’Almirall de les

Índies i l'Ardiaca de Sevilla ho trobaren tot prest quan anaren allà, així com també en tot allò que pertoca a la seguretat de la llotja"[30]. De les paraules anteriors se n'extreu que En Colom va anar a Sevilla, on es va trobar amb l'Ardiaca d'aquesta ciutat, amb el qual, van trobar plegats tots els preparatius enllestits, tant pel que fa a les naus com a la Llotja.

Ara bé: a Sevilla no hi va haver mai cap llotja al segle XV i la del segle XVI es va inaugurar al 1598. Per En Jean-Paul Le Flem, els mercaders sevillans "reben al 1582 la possibilitat de canalitzar els seus contractes en una llotja, seu actual de l'Arxiu d'Índies"[31]. Però, com és sabut, l'origen de la llotja és català. Segons En Manuel Maestro, la Corona "atorgà als mercaders sevillans la facultat d'endegar els seus contractes a través d'una altra institució d'origen mediterrani, és a dir, la «Llotja». La Llotja de Sevilla fou creada al 1582, amb idèntiques atribucions que les llotges llevantines [vol dir catalanes]. A fi d'ajudar a la construcció del seu edifici –actualment seu de l'Arxiu d'Índies–, se li concedí la percepció d'un terç de l'u per 100 sobre el valor dels articles que entraven o sortien de la ciutat. L'edifici de la Llotja quedà acabat al 1598"[32].

D'acord amb l'Agustín de Amezúa, va ser "la famosa Llotja o casa de contractació de la Universitat de mercaders, començada a alçar sobre els plànols d'En Juan de Herrera al 1585, i acabada sota la direcció d'En Juan de Minjares al 1598, en el qual dia 14 d'agost es principià a negociar-hi"[33]. L'autor insisteix que, abans d'aquesta data precisa, "la Llotja no estava construïda, i els mercaders i homes de negocis celebraven els tractes a les Grades celebradíssimes de l'Església Major"[34]. I rebla que, àdhuc un historiador de l'art, "En Gestoso y Pérez, encara va més enllà, car creu que fins al primer decenni del segle XVIII no es començà a negociar a la Llotja"[35].

La creació d'aquesta llotja sevillana pretenia debolir la precarietat en què es trobava la legalitat comercial i el desgavell en què es movien els comerciants, que campaven arreu de la ciutat i eren la causa de múltiples queixes. Per això, en parlar de la Sevilla del segle XVI, En Santiago Montoto, escriu: "L'extraordinari desenvolupament del comerç sevillà en aquesta època, i el fet de no tenir lloc assenyalat per als tractes i transaccions –fins a tal extrem que la seva major part es feien, per molt importants que fossin, pels carrers i les places, i no pas pocs dins del recinte de la Catedral, la qual cosa donà lloc a diverses excomunicacions–, determinà l'erecció de la Llotja"[36]. Per En Collantes de Terán i En Gómez Estern, la Llotja de mercaders fou construïda "a instàncies del cardenal Sandoval y Rojas, amb el fi d'evitar la invasió de mercaders de la Catedral, els quals es reunien a les Grades i a San Pedro de Naranjos"[37].

En aquest mateix sentit ha insistit la Carmen Sanz, segons la qual, a Sevilla, i pel que fa al comerç amb les Índies, "els mercaders no comptaren des de l'inici amb un lloc propi on ajustar les seves transaccions. Només a les acaballes del segle XVI (1598) s'acabà la Llotja o Borsa de Sevilla, on avui es troba l'Arxiu d'Índies. Fins llavors, els llocs habituals de contractació eren les «grades»; és a dir, els escalons que encerclaven i encara encerclen la catedral de Sevilla, i, en moltes ocasions, fins i tot, l'interior del temple"[38].

I per acabar de reblar el clau de la incongruència i l'absurd documental de relacionar una llotja qualsevol amb la Castella del segle XV, em complac a citar els mots d'En Vicens i Vives, un dels grans especialistes en la història de l'economia espanyola. Així, doncs, al seu llibre Historia Económica de España, En Vives escriu: "El desvetllament de la corona castellana a l'activitat marinera i comercial, plantejà el problema de trobar unes institucions mercantils que canalitzessin i regularitzessin aquesta nova activitat. Davant de l'exigència, Castella recorregué a l'instrument que li brindaven diversos segles d'experiència aragonesa [vol dir catalana, és clar], i introduí a les seves ciutats principals llotges i consolats, segons el model adoptat des de tant de temps abans en el territori de l'altra gran corona hispana. Tingué una importància especial el transplantament de les dites institucions realitzat als dos principals emporis mercantils de Castella: al nord, Bilbo; a Andalusia, Sevilla"[39].

A Bilbo, tanmateix, només s'hi va crear un consolat "al 1511 com a rival del Consolat de Burgos, instituït al 1494 pels Reis Catòlics"[40]. Però la llotja sevillana va ser, com han apuntat tots els entesos, creada molt més tard. Segons En Vicens i Vives, doncs, la proposta formulada pels mercaders sevillans de crear un consolat, "no fou aprovada fins a l'agost del 1543, en autoritzar [l'Estat] dits mercaders a associar-se i formar el Consolat o Universitat dels Carregadors de les Índies"[41]. I anys a venir, "s'atorgà als mercaders sevillans la facultat de canalitzar els seus contractes a través d'una altra institució d'origen mediterrani, és a dir, la Llotja. La Llotja de Sevilla fou creada al 1582, amb idèntiques atribucions que les llotges llevantines [vol dir catalanes]. Per ajudar a construir l'edifici –actualment seu de l'Arxiu d'Índies–, se li concedí la percepció d'un terç de l'1 per 100 sobre el valor dels articles que entraven i sortien de la ciutat. L'edifici de la Llotja quedà acabat al 1598"[42]. Més evident, impossible: la llotja de Sevilla no va ser una realitat empírica fins a les acaballes del segle XVI! I, per tant, i en resolució, no va poder tenir cap relació directa amb el primer comerç americà, simplement perquè no existia.

La preeminència de la institució catalana entra pels ulls. Fins i tot el nom castellà de lonja és un manlleu del català lotja o lonja. Segons En Coromines i En Pascual, "és possible que l'italià loggia influís en alguna cosa al s. XVI en l'ús de la veu castellana, però aquesta era totalment preexistent i presa del català"[43]. Per ells, doncs, si bé el mot existeix en

castellà en diverses accepcions, com a “«centre de contractació de mercaders» es llegeix ja en doc. de 1490 i En Nebrixa porta «lonja de mercaderes: emporium»; és accepció freqüent des del Segle d’Or [...]. Si no m’enganyo és l’única que conserva certa vida, tot i que prestada, en castellà, car sols s’aplica als edificis famosos de les ciutats catalanes i de la Corona d’Aragó, on es reunien els mercaders”[44]. I rubriquen, pel que fa al lloc d’origen, que “en català el mot és més antic i de sabor més genuí: els exemples abunden des del s. XIV, especialment en la variant llotja; les accepcions més corrents són «galeria, palco» i «casa de contractació comercial»: tot i que aquesta acc. ha existit també en francès (ss. XVII i XVIII, Litré, accs. 8 i 15) i en italià, Catalunya sembla el seu lloc d’origen, puix és on apareix primer (Eiximenis; Consolat) i el testimoni italià més antic, citat per En Terlingen (a. 1400), es refereix precisament a la ciutat de Barcelona”[45].

En Coromimes hi insiteix: “Del català antic, i especialment en l’ús valencià es manllevà essencialment el castellà llonja, on el mot no es documenta fins a 1445, i hi mostrà sempre molta menys vitalitat: avui ja no s’usa en castellà gaire més que a les Terres catalanes i Aragó”[46].

Cap dubte, doncs, sobre el fet que la llotja catalana precedeix la castellana i n’és l’origen, tant de la institució com del nom. Llavors, em sembla d’una òbvia transparència que els càrrecs i oficis que es desenvoluparien a la seva empara i recer –com els corredors de llotja– tampoc no podien haver-se donat a la capital bètica, per la mateixa raó: perquè si no hi havia llotja, no hi podia haver corredors de llotja.

Com ha escrit encertadament l’Antonia Heredia, “el corredor de llotja, l’existència del qual es remunta a l’Edat Mitjana, és una mena d’agent o mitjancer en qui es diposita la fe pública del comerç i que, per mitjà de la seva gestió, es facilita el curs dels contractes. La creació d’un cos de corredors es féu necessària a tots els nuclis urbans on, dia a dia, s’anà desenrotllant l’activitat mercantil. La denominació de llotja es degué al fet que la seva actuació, quasi per complet, es desenvolupava a les llotges comercials”[47]. I hi insisteix: “Les activitats dels corredors gaditans, com els de Sevilla, tenien lloc en una llotja de comerç”[48].

Sembla clar, doncs, que si per una especialista en els corredors de llotja de Cadis i Sevilla el nom prové exactament de desenvolupar el seu ofici en llotges, no pot ser que a Sevilla hi hagués corredors de llotja abans de la creació de la llotja, al 1598. Però, contràriament a l’esperit de la lletra, el seu estudi, intitulat Los corredores de lonja en Sevilla y Cádiz, se centra justament –com el nom revela– en els corredors de llotja de Sevilla i, en menor grau, de Cadis, dels quals aporta diversa documentació. Com explicar aquest aparent contrasentit?

Tinc la impressió que, en el cas d’haver-hi hagut corredors a Sevilla, aquests s’haurien d’haver nomenat simplement corredors. I que la inèrcia dels corredors de llotja catalans, en un inici, i els que es deurien relacionar amb el Consolat de Burgos, des del 1494; el de Bilbo, des del 1511; i el Sevilla, a partir del 1543, ha portat l’Heredia a emprar una denominació més genèrica que precisa en el cas andalús. Hem de pensar, així mateix, que els catalans i els genovesos s’havien instal·lat a Sevilla en gran nombre, almenys des del segle XIII. Per En Vicens i Vives, els genovesos, “des dels temps de Ferran III i Alfons el Savi mantenien una nodrida colònia a Sevilla”[49]. Els catalans, encara, en aquest mateix segle, hi havien creat un consolat[50] i ja, “al 1284, el rei de Castella prometé als mercaders tèxtils catalans els mateixos privilegis i exempcions de què gaudien els genovesos”[51]. És versemblant, doncs, que en aquest consolat català de Sevilla es podia haver donat també l’ofici de corredor, perquè aquest està íntimament relacionat amb els consolats. L’Heredia ens innova que “el Consolat de Barcelona exigí des del seu començament la mediació dels corredors”[52]. Veiem també com “al 1525 el Rei concedí al consolat de Burgos el nomenament de 14 corredors per acudir a les fires de Medina del Campo”[53]. Però, ben altrament, “els oficis de corredors de llotja sevillans, des de temps d’Alfons XI, eren propietat de l’Ajuntament”[54]; la qual cosa eixampla encara més la raresa del nom, perquè exemplifica que els corredors ni estaven vinculats a cap llotja ni a cap consolat i m’aproxima una mica més al que jo intueixo: que el nom primitiu sevillà deuria ser només corredor. En confirmació de la meva sospita podem veure que, a la Recopilación de las leyes destos reynos, manades aplegar, a la segona meitat del segle XVI per Felip I d’Aragó i II de Castella, l’ofici de corredor no hi és esmentat amb l’apel·latiu en qüestió de llotja, sinó que tan sols se l’acompanya amb de mercaderies o de canvis. Vegem-ho. Al títol XVIII, llei XI, s’hi ordena: “Item que ninguna persona pueda usar en las ferias el oficio de corredor de mercaderias o de cambios, sino fueren aquellos que son o fueren nombrados por las ciudades y villas y lugares destos reynos que estan en costumbre de los elegir y nombrar”[55].

A més a més, un dels primers corredors sevillans de qui tenim constància és “Nicoloso de Masei, de nacionalitat genovesa”[56], que és confirmat en el càrrec al 6 de març del 1406[57], però la qual confirmació és recollida en un privilegi del 1478, tres quarts de segle després[58]. Aquest és un fenomen habitual en tot l’estudi de l’Heredia, que recorre, llevat del cas esmentat, a documentació no sevillana o posterior al 1543 –data de creació del consolat a la capital bètica–. Així, fa referència als corredors i consolats catalans dels segles XIV i XV[59]; esmenta els corredors del consolat de Burgos, del 1525[60]; cita el nomenament de corredors de la pragmàtica de Felip I, de l’11 de març del 1552[61], així com d’altres provisions reials que pertoquen al mateix ofici, ja als anys 1571, 1573, 1574 i 1576[62]. I

passa tot seguit al segle XVII. En cap moment no reprodueix cap document en què hom faci referència a corredors de llotja a la Sevilla d'abans del 1506, data de la mort d'En Colom. Sinó que, en corroboració del que vinc provant, l'Heredia tan sols porta a col·lació "una carta datada a Sevilla al 20 de desembre del 1413 i confirmada més tard per Joan II, al 8 d'agost del 1417, on es disposava que de cada nou corredor s'havien de rebre «buenos fiadores abonados, para que si por culpa del corredor o corredores los señores de las cosas alguna cosa perdieran por culpa de los corredores, que el fiador o fiadores que para esto dieren que lo paguen a el señor, cuya es la cosa que se perdió por su culpa»"[63]. Cap esment a cap corredor de llotja, doncs, a la Sevilla colombina tot i el títol del seu treball. I l'únic cop que apareix l'ofici citat amb totes les lletres és en un Informe del Conde del Aguila sobre los privilegios del Ayuntamiento sobre los nombramientos de los corredores de lonja, aduana y oreja de Sevilla. Però, és clar, l'informe és datat al 6 d'agost del 1806![64].

Tot sembla, per tant, indicar que a la Sevilla del segle XV hi deurien operar alguna mena de corredors, al marge de qualsevol llotja, i segurament sense cap mena d'organització professional o gremial, perquè l'Heredia no n'ha trobat ni les Ordenances. Per ella, "no creiem que els corredors sevillans arribessin a redactar unes Ordenances", perquè "nosaltres, fins ara, malgrat els nostres esforços no les hem trobat, ni tan sols referència a la seva existència en la documentació que hem manejat. En al·ludir, en molts documents, als privilegis i drets dels corredors, no s'esmenten per res les Ordenances predites"[65]. Com tampoc no fa referència al llarg del seu estudi a cap document, a cap contracte redactat per un corredor. Tot són lleis, disposicions, privilegis. Però el resultat de la feina efectiva dels corredors no ens el mostra per enlloc. Talment com si no haguessin existit de fet.

Els corredors de llotja –ho hem vist– negociaven i facilitaven negocis i contractes a tercers. El resultat d'aquesta tasca és el corretatge. O sigui, el "contracte segons el qual una de les parts, el corredor, facilita, mitjançant una retribució, la conclusió d'un negoci jurídic amb un tercer"[66]. I, encara, el corretatge també és "la retribució del corredor, de l'agent de canvi"[67]. Dons bé: el mot que era l'ànima mateixa de l'ofici no el trobem documentat en castellà, com a corretaje, per primer cop fins al 1548[68]. Segons En Coromines i En Pascual, el mot és "pres de l'occità antic corratatge" a través –diuen– d'un "intermediari català oriental", car asseguren que "la nostra família lèxica està ben arrelada, des de l'Edat Mitjana, en català (corrater, corrateria, corratejar, corratadura, en docs. rossellonesos dels ss. XIII-XIV)", que també conté la forma corredor, ja en un document barceloní del 1271[69].

D'acord amb En Jordi Bolòs, el corredor de llotja o, dit també, corredor d'orella, "s'encarregava de fer de mitjancer en les operacions mercantils de gran comerç, que molt sovint es feien a les llotges (per això també se'l podia anomenar corredor de llotja o de canvis) en relació amb la negociació de les lletres, la contractació d'assegurances marítimes, els peritatges, etc."[70]. Van aparèixer a la baixa edat mitjana "vinculats a les llotges i als consolats de mercaders, principalment a València (1392), a Barcelona (1426) i, en menor nombre, a la Ciutat de Mallorca. Eren considerats com a pertanyents a l'estament de mercaders i, com els corredors de coll, depenien dels consells municipals"[71]. Per la seva tasca "percebien corretatge del 0,5 i de l'1 per cent"[72].

Per En Vicens i Vives els corredors de llotja eren "els agents de canvi, que no només anaven d'un lloc a un altre, apropant venedors a compradors i intercanviant ofertes sobre gèneres i propietats, sinó que també especulaven sobre els valors del Deute Municipal (censals i violaris), i donaren origen a la Borsa que es va desenrotllar al segle següent"[73]. També som sabedors que el corredor de llotja era el "corredor que intervenia en els contractes de compra-venda de productes d'importació i exportació"[74]. La qual cosa el feia un individu apte per intervenir amb experiència sobrada en tots els negocis transoceànics, tant en el que suposaven d'operacions mercantils de gran comerç –que deia En Bolòs– o de productes d'importació i exportació, com en tot el que afectava el desenvolupament normal dels negocis, tenint cura de les lletres, els canvis o les assegurances marítimes.

Llavors, doncs, si ni existien les llotges a Castella, ni els corredors de llotja, quan observem en els llibres de comptes de la Casa de Contractació de les Índies, en el primer decenni del segle XVI, que s'hi esmenta un "Martín Frías, corredor de llotja", que percep un corretatge del "0,5 per 100" per 3.000 vares de llenç[75] o que es fa referència "al corredor de llotja Alfons de Quesada, pel seu corretatge de 0,5 per 100 dels llenços que es vengueren a Francisco de Medina Nunçibay"[76], és que els fets no poden passar mai a Sevilla, perquè, fins i tot, els mercaders exerceixen el mateix dret de corretatge que els corredors de llotja catalans i en perceben el mateix percentatge del 0,5 per cent. En conseqüència, si el lloc on s'ubiquen els corredors de llotja està introduït al text pels censors, perquè a Sevilla no hi havia llotja, és que som davant d'uns mercaders catalans amb els noms apanyats que treballen en qualsevol llotja catalana. La qual cosa és fàcil d'observar en el cas d'En Francisco de Medina, perquè els Medina són un llinatge de mercaders valencians. En tenim constància ja a principis del segle XV, on, al 1424, En Bernat de Medina carrega mercaderies al port de València en direcció a Gènvoa, Savona i Niça[77], i l'any següent ho fa cap a Gènvoa i Sicília[78]. També trobem un Valeri de Medina, de Sogorb, a qui, al 1426, Alfons el Magnànim li concedeix un privilegi de concessió de generositat[79]. Al 1477 trobem un Jacme Medina, presoner a la ciutat de València[80]. I ja al segle XVI, sobresurten a València l'Andreu de Medina, el seu germà Pere de Medina i el fill d'aquest, l'escriptor i mestre en

Arts Josep-Benet de Medina[81]. En aquesta mateix època localitzo també a València una Beatriu Medina, que es casaria en aquesta ciutat amb un fill del valencià Jaume Rasquí[82], que seria Governador del Plata, al Nou Món[83]. I, fins i tot, trobem els Medina vinculats a les tasques de la llotja de València, on treballa de manobre un Ferrando de Medina[84].

Com he deixat dit més amunt en boca d'En Vicens i Vives, les llotges van passar a Castella com un calc de les llotges catalanes, que existien i funcionaven ja al segle XIV. Efectivament: a Barcelona, a 3 de juliol del 1382, per mitjà d'un document datat a Algesires, el rei Pere III donava "ordres conduhentes á facilitar la construcció de la que, ja aleshores, s'anomená Casa Llotja de Mar"[85] i "l'any 1383 comensaren els trevalls sobre terrenys propis de la gloriosa familia dels Moncada, sots direcció del Arquitecte En Pere Zabadia"[86].

D'acord amb En Lluís Riera, aviat fou enllestida l'obra, la qual cosa "fundadament se creu qu'ocorregué després del 1398"[87]. A més a més, per l'Eulàlia Duran i En Francesc Fontbona, la llotja "era la seu de l'òrgan de govern del col·legi de mercaders o consell de la mercaderia" i estava "molt vinculada al consolat de mar", el qual "era sovint construït com a annex de la llotja"[88].

De conformitat amb la Claude Carrère, "és a la Llotja on hom s'assabenta de les novetats, de les arribades de vaixells, de noliejaments en curs o de malifetes de corsaris; on es fixa la cotització de les mercaderies o dels canvis, on té la residència el Consolat de Mar, i on els consellers vénen a vendre els arrendaments dels impostos de la ciutat, que sovint recauen a mans dels mercaders"[89].

I, segons En Fernández Duro, que glossa el desenvolupament nàutic i mercantil del que ell en diu l'España marítima, en una clara al·lusió a Catalunya, els catalans "tenien els tractats de navegació d'En Pere Joan Llobet i d'En Ramon Llull; coneixien l'ús de l'agulla marítima abans que se suposés inventada a Itàlia; hi havia pilots i cosmògrafs en abundor, no pas inèdits, sinó ben coneguts" i "sostenien llotges de comerç amb les ciutats anseàtiques, regint-se pel llibre del Consolat de Mar de Barcelona"[90].

Per tant, atesa l'existència real de la Llotja de Barcelona ja a les acaballes del segle XIV, la qual funcionava com a seu del col·legi de mercaders i íntimament relacionada amb tots els afers del consolat de mar, i regida per les normes d'aquest; i atès que a Sevilla no hi va haver cap llotja fins al 1598, la frase del Reis Catòlics en què esmenten una llotja, en un document signat a Barcelona, al 1493, on els monarques s'estan i on presideixen les Corts Generals de Catalunya, expressa que els preparatius s'havien de fer també Barcelona o, en el darrer dels casos, en qualsevol altra ciutat catalana amb un llotja de mercaders organitzada i en ple funcionament.

La Llotja de Barcelona, llavors de les primeres expedicions al Nou Món era el centre neuràlgic del comerç català. En aquells mateixos anys –justament al 1494– va passar per Barcelona Jeroni Münzer, el qual ens descriu la Llotja de la següent tenor: "A la vora del mar s'aixeca una magnífica i superba casa amb cúpula, que creuries una església o un gran palau. Junt a aquest edifici hi ha una horta formosíssima amb deu fileres de tarongers i llimoners i, al mig, una font que saltironeja, i als costats seients quadrats de pedra. En aquesta casa es reuneixen diàriament dues vegades els mercaders per tractar-hi els seus negocis. Li donen el nom de la Llotja; això és, casa de contractació. Hi ha canvi i banca regulats amb gran saviesa a fi de guardar-hi els diners"[91]. I, a més, ens descriu, uns mesos després, al seu pas per València, que en aquesta ciutat, tot just "hi estan edificant una casa magnífica, que anomenen Llotja, on es troben tots els mercaders per tractar-hi els seus assumptes. És una casa alta, construïda de pedra tallada i de columnes esveltes. L'amplada és de trenta-dues passes i la longitud de seixanta-dues. Està acabada quasi fins al sostre, que també es conclourà ràpidament"[92].

En Sanchis Guarner, en parlar-ne també exposa que "la primitiva Llotja, anomenada de l'Oli, existia abans del 1341, i era una construcció pobra, en part descoberta i en part sols de fusta, vora l'actual plaça de la Companyia"[93]. Per En Josep Teixidor, "la notícia més antiga que he llegit d'aquesta llotja és al consell general que es tingué al 29 de gener de l'any 1344; al manual del núm. 4 i al foli 436 s'hi llegeix: «Fonch proposat en lo dit consell per los dits Jurats, que com entenen a obrar la Lonja dels Mercaders e aprés la dita Lonja hajen un Pati de la Ciutat en lo qual entenen a construir Casa per al Pes, que plagués al Consell, que alcuna cosa del dit Pati vullen consentir e donar a examplar la dita Lonja». En aquestes paraules consta clarament que la Llotja ja estava feta i volien ampliar-la"[94].

Al 1436 s'hi van executar unes noves obres d'ampliació[95], renovades al 1444[96]. Nogensmenys, "totes les providències que es practicaren per a l'ampliació de la Llotja dels Mercaders no bastaren per al crescut nombre d'aquests i l'auge del tracte mercantil; i, així, al consell general que se celebrà a l'any de 1469 es resolgué fabricar una sumptuosa llotja amb carreus al lloc en què es troba, i donà poder als Jurats actuals i als successors per comprar i enderrocar totes les cases necessàries"[97]. La primera pedra es va posar, segons notifica En Teixidor, "el 7 de novembre del mateix any del 1482 i el 19 de març del 1498, a les quatre de la tarda, es posà l'última pedra a la

volta”[98].

Efectivament, tal com insisteix En Sanchis Guarner, “l’any 1482 els Jurats decidiren de construir-ne una de nova, la qual havia de ser «molt bella e magnífica e sumptuosa, que sia honor e ornament d’aquesta insigne Ciutat, e los mercaders de la qual e altres, havents volentat de comerciar, tinguen afectió per exercitar-se en l’art mercantívol e fer naus, de què en resultarà grandíssim benefici». Els Jurats adquiriren a tal efecte diverses cases vora el Mercat, i Pere Compte, ajudat de Joan Iborra, construïren en només quinze anys –1483-98– l’impressionant saló columnari”[99].

En realitat, les obres que es van concloure en aquest any del 1498 van ser les de la Sala de Contractacions i les de la Torre[100]. Del 1500 al 1503 s’enllesteix l’obra de la Sala del Consolat[101]. I encara sabem que al 1506, a la mort del predit Pere Compte, director de l’obra juntament amb En Joan Ivorra, “se segueix construint el Consolat”[102]. A més a més, al 1519, es fa l’hort de la Llotja; al 1531, s’hi afegeix una sínia per regar-lo i, fins al 1533, no es cobrirà el Consolat. Les finestres del pis principal i la galeria alta amb medallons no es faran sinó al 1548[103].

O sigui, que la Llotja de València encara no era acabada al 1493. Però Barcelona no només tenia un espai específic perquè els mercaders hi tractessin de negocis, amb canvi i banca, sinó que, sobretot, era la seu d’una Casa de Contractació. Ja hem vist com En Münzer, en parlar de València, identificava la Llotja amb la Casa de Contractació. A Barcelona, el cas era idèntic. Segons En Riera i Soler, la Llotja primitiva, “consistí en l’actual Sala de Contractacions”[104], i després s’hi va afegir una capella, dos pòrtics i altres dependències ja desaparegudes a començament del segle XX[105].

En Cristian Cortès, encara ens aporta una mica més d’informació sobre el consolat i la Casa de Contractació. Per ell, “el Consolat de mar es creà a mitjans del s. XIV per més que anteriorment ja hi havia una mena de Junta Consular que tenia funcions similars. El càrrec de cònsol de mar era anual i s’elegia el dia de Sant Marc. La missió del cònsol era presidir el Col·legi de Mercaders matriculats de la Llotja i, per tant, calia que fos persona pràctica en el comerç marítim. Més tard, des del 1498, el càrrec va proveir-se per insaculació com altres oficis de la ciutat. S’extreia un cònsol de la bossa de nobles, cavallers, ciutadans honrats, doctors en dret i en medicina: era el cònsol militar; un altre, el cònsol mercader, era extret de la bossa dels mercaders matriculats de la Casa de Contractació”[106]. A la vista de les quals asseveracions, em sembla del tot obvi i irrevocable que, durant l’època dels primers viatges colombins, Barcelona i València comptaven amb sengles Cases de Contractació en ple funcionament.

En Duran i Sanpere ens confirma que, des del 26 de març del 1396, les noves ordinacions del Consell Municipal de Barcelona “manaven que fossin llevades les taules que els canviadors tenien parades en carrers i places i que totes fossin dutes a l’interior de la Llotja de Mar”[107]; la qual descriu com un “pòrtic obert per a la contractació i mostra de les mercaderies, dotat a la part alta de la Sala del Tribunal del Consolat de Mar. Allí actuava la jurisdicció comercial que no solament s’estenia a conflictes locals, sinó que fou ampliada als consolats dits d’ultramar”[108].

Conformement, En Joan Bassegoda, en parlar de la instal·lació de la taula de canvis al si de la Llotja, escriu: “Els canviadors, per tal de retenir al màxim el diner a les seves mans, al·legaven de tenir només moneda menuda i, d’aquesta manera, disposaven sempre de 48 hores entre el lliurament del diner i la devolució del canvi. El Consell dels Trenta deliberà amb el Consell de Cent sobre aquest assumpte i creà una comissió encarregada de resoldre aquest afer enutjós. Els reglaments emanats d’aquesta comissió estipularen que els canviadors pleguessin les parades establertes als carrers, especialment en els de Canvis Nous i Vells, i que s’establís una Taula de Canvi a l’interior de l’edifici de la Llotja”[109].

Veiem, doncs, com un element definidor de la Llotja era la taula de canvis. Però, a més a més, ara també som conscients, per les raons sobreadduïdes, que dins de la Llotja de Barcelona hi havia la Casa o Sala de la Contractació, seu de les operacions mercantils. Ara bé, i en resolució: com que la Casa de Contractació va ser, a parer de tots els entesos, una de les institucions fonamentals en tot l’afer del comerç amb Amèrica, i “regí per si sola el govern de les Índies”[110], amb “la regulació de les primícies d’aquest tràfic indià”[111]; però, per contra –i com acabem de veure– ja existia a Barcelona, ciutat on els Reis Catòlics organitzaven tota la segona expedició colombina, i contenia alhora la banca i els canvis necessaris per contractar qualsevol transacció comercial relacionada amb les mercaderies a la mar, sembla molt versemblant que aquesta Casa de Contractació no pot ser altra que la de la Llotja barcelonina, perquè, fins i tot, En Piernas Hurtado ens confirma que aquesta institució sevillana “nasqué com a Factoria o Llotja”[112] i va ser el “dipòsit exclusiu per al comerç de les Índies”[113]. Observació que reforça la María Antonia Colomar, en assegurar-nos alhora que, “segons les ordenances fundacionals de 1503, la Casa de Contractació era concebuda en els orígens, com una factoria, una llotja privilegiada”[114].

De conformitat amb En Clarence Haring, “els membres de la Casa [de Sevilla] actuaren des de molt aviat com a tribunal de justícia en casos que implicaven infraccions als seus reglaments o litigis entre comerciants i marins que feien

el comerç d'Índies. Constituïen un tribunal civil semblant als consolats de Burgos, Barcelona i altres ciutats"[115], de la Nació catalana –és clar–, car només aquí hi havia llotges. I encara repunta que "la Casa participava dels caràcters d'«una casa de comerç»"[116]. I ara sabem que la llotja era exactament això: una casa de comerç. És a dir, que si la Casa de Contractació sevillana neix com una llotja i neix, precisament, com a llotja semblant a la de Barcelona; llavors, i per tal com la llotja de Barcelona ja tenia una Casa de Contractació, és la que la Casa de Contractació primitiva havia de ser a la ciutat comtal.

L'Alba Vallès, atenta com de costum a tot el que afecta les relacions d'En Colom amb Catalunya i, més específicament, a tot el que pertoca a l'organització dels primers viatges transoceànics, ha apuntat amb encert: "Arribat Colom a Barcelona, tot seguit va començar a preparar una flota per realitzar un segon viatge amb la finalitat de colonitzar els nous territoris descoberts. Per aquest motiu, va ser necessari un intens treball administratiu des de la ciutat, en què es van veure implicats, a part dels sobirans, la Casa de Contractació o Llotja de Mar, que tenia una experiència de segles en aquesta tasca i, probablement també, les drassanes.

"La Llotja de Mar, que té els orígens en el Col·legi de Mercaders i en el Consolat de Mar, va ser la primera llotja de la península. La de Mallorca data de l'any 1412 i la de València, del 1498. El Consolat de Mar havia nascut d'un privilegi donat per Jaume I, el 17 de setembre de 1266, a la ciutat i al Consell Municipal per poder designar cònsols per a Síria i Egipte. Després, el privilegi seria renovat per Pere III i creat un tribunal conegut com a Col·legi de Mercaders, per exercir de tribunal mercantil, que es reunia a la Casa de Mar o Llotja.

"El 1339 el Consell Municipal va comprar una casa que hi havia a la Plaça dels Canvis, vora la platja, per fundar la Casa de Contractació o Llotja. En aquesta Llotja es van redactar les primeres lleis del comerç marítim, avalades pels costums antics i que van servir de norma durant molt de temps a totes les nacions. Es tracta del Llibre del Consolat de Mar"[117].

A més a més, la María Antonia Colomar ens assegura que la Casa de Contractació de les Índies "fou Tribunal Marítim (civil criminal i mercantil)" i "tingué el control del tràfic comercial creixent, mitjançant una funció fiscal i duanera"[118]. En Cervera ho corrobora, en escriure que "la Casa de Contractació comptà també amb un tribunal o audiència propis –suport jurídic– amb facultats judicials"[119]. I En Leopoldo Zumalacarregui ho rebla i rubrica: "La Casa de Contractació era una audiència, i els oficials, els jutges que decidien els assumptes enfrontats dels comerciants"[120]. I insisteix, en parlar-ne dels oficials, que tenien "com a obligació fonamental, ni més ni menys que dirimir les diferències esdevingudes entre els tractants amb Amèrica. Aquesta justícia l'efectuaven a l'audiència que celebraven, diàriament, dins de la Casa"[121].

Però exactament això mateix era el que s'esdevenia a Catalunya, on el tribunal judicial era l'esquelet dels consolats catalans. En Ferran Valls i Taberner ens assegura que "els tribunals mercantils [eren] coneguts amb el nom de Consolat de Mar"[122]. En Hibbert ho corrobora, així mateix, fent referència als cònsols del segle XIII de les colònies comercials catalanes a la Mediterrània, en asseverar-nos que, l'autoritat d'aquell cònsol primigeni "no era limitada purament a les matèries comercials sinó que cobria tots els aspectes de les vides dels qui tenia sota el seu control. Tenia plens drets de jurisdicció civil i criminal sobre els qui vivien a la colònia mercantil"[123]. L'Smith, que dedica un capítol sencer del seu llibre a "El tribunal dels Cònsols"[124], encara hi afegeix que "el consolat primitiu fou predominantment un tribunal marítim" o "un tribunal consular"[125], en el qual "els cònsols es feren càrrec no només de totes les causes, qüestions i disputes marítimes, com fins llavors havien fet, sinó també de totes les qüestions mercantils, plets, controvèrsies, contractes i disputes civils, sorgides en qualsevol assumpte derivat de disputes primordialment mercantils"[126]. I addueix encara que, mentre a Pisa, "com a jutges, els cònsols governaven la curia ordinis maris, o tribunal gremial", a Catalunya, "les fonts principals de la informació concernent a la primera constitució del Consolat de Mar són privilegis, o cartes reials, específicament referents a l'establiment del tribunal gremial o tribunal consular"[127].

Per tant, En Cervera troba ben normal que la Casa de Contractació de les Índies, "des dels seus inicis fou un tribunal civil semblant als consolats que actuaven en els plets entre comerciants i marins i en els casos que implicaven infracció de les seves normes"[128]. Conformement, per En John Lynch, el comerç americà que neix del descobriment del Nou Món es va constituir en un "monopoli a mans d'una corporació de cases mercantils" que va ser "coneguda amb el nom de Consolat"[129]. Però, paradigmàticament, Castella no va conèixer els consolats durant tota l'Edat Mitjana, perquè aquesta institució era exclusivament i únicament catalana.

Per l'Smith "al 1283, la ciutat de València rebé el primer dels privilegis consulars atorgats pels reis d'Aragó. Al segle següent, la corona féu concessions semblants a d'altres ciutats de la molt extensa Corona d'Aragó, i establí el Consolat de Mar a Mallorca (1343), Barcelona (1347), Tortosa (1363), Girona (1385) i Perpinyà (1388). El Consolat de Mar de Sant Feliu de Guíxols fou fundat al 1443. És probable que existissin tribunals semblants a Saragossa i

Calataiud, tot i que l'escassetat de documents impedeix un estudi adequat de llur formació i llur activitat. Malgrat l'esment ocasional del Consolat de Mar a Tarragona, no han aparegut dades arxivades referents a aquesta institució. És probable que els Consolats de Messina i Tràpani, i potser d'altres de Sardenya i Sicília, deguessin llur establiment a privilegis dels reis d'Aragó"[130].

És normal, doncs, que l'Smith ens resumeixi que "a la Península Ibèrica el Consolat fou una institució aragonesa o catalana fins a finals del segle XV"[131]. I que la introducció del Consolat a Castella fou el resultat de les repetides recomanacions que postulaven els avantatges que la classe mercantil havia obtingut amb la seva institució a [la Corona d'] Aragó"[132]. Cap referència a cap cònsol ni consolat a Castella. El Consolat de Burgos es crearia al 1494. Per tant, no ens hauria d'estranyar que el primer consolat andalús no es donés fins al 1543.

Segons l'Heredia, "el desenvolupament mercantil de Sevilla, durant tota aquesta centúria [del segle XVI], com a conseqüència del descobriment d'Amèrica i de l'establiment de la Casa de Contractació, havia de donar lloc, entre moltes altres coses, a la concessió, per part del rei, de la creació del Consolat de la Universitat de carregadors a Índies, al 1543"[133]. D'acord amb En Robert Smith, "les nombroses peticions per part dels comerciants que negociaven amb Amèrica donaren el seu fruit, després de molts anys de demora, amb la creació del Consolat, o Universitat dels Carregadors a les Índies, de Sevilla, al 1543"[134]. I postil·la que "la introducció del Consolat a Castella fou el resultat de les repetides recomanacions que postulaven els avantatges que la classe mercantil havia obtingut amb la seva institució a [la Corona d'] Aragó"[135].

Conformement, l'Antonia Heredia també ha escrit que, tot i la tasca de la Casa de Contractació, "les aspiracions dels mercaders, residents a Sevilla, s'encaminava cap a la creació d'un Consolat que els agrupés i defensés els seus interessos que, moltes vegades, no coincidien amb els de la Corona. Els beneficis comprovats de l'existència de consolats com els de València, Barcelona i Burgos, dels quals se seguia un notable augment i millora del comerç, mogueren aquells [mercaders] a sol·licitar de la Corona la fundació d'una institució semblant a Sevilla. Cipriano de Charitate, en nom de tots els comerciants amb residència a la ciutat andalusa, demanà al rei aquesta gràcia, que els fou atorgada per reial provisió donada a Valladolid el 23 d'agost del 1543"[136].

Llavors, i en conseqüència, si la Casa de Contractació de les Índies va néixer com a Llotja i Consolat, però a Sevilla no hi va haver consolat fins al 1543, ni llotja fins a les acaballes del segle XVI, és que tornem a ser davant d'una institució mercantil cent per cent catalana, camuflada en andalusa, només en els textos, per la censura reial.

En aquest mateix sentit, l'Eduardo Ibarra, en referir-se als precedents mercantils d'aquesta Casa, especifica: "La Casa de Contractació organitza el comerç amb els nous territoris descoberts tal com el tenien organitzat les nacions contemporànies i tal com abans reglamentaren aquests assumptes els altres països que es veieren forçats a fer-ho"[137]. Així mateix, En Cervera, anant una mica més enllà, hi afegeix que "no cal perdre de vista, en cerca de les arrels legals que porten fins a la Casa de Contractació, que la primera sistematització jurídica sorgí del Consolat de Mar de Catalunya, el regne medieval hispànic de major envergadura i consciència marítima, quan el Mediterrani era l'escenari més important d'aquest tràfic"[138]. I rebla que la Casa de Contractació "apareix, en moltes fases de la seva història molt lligada als consolats"[139].

No sé si serà per això mateix, o per d'altres evidències que no treu a la llum, però arrelades a la realitat naval i mercantil catalana, que En Hugh Thomas afirmava: "La relació amb els antecedents aragonesos féu de la Casa de Contractació una institució espanyola de caràcter més nacional del que ha pogut semblar al principi"[140]. Llavors, si la Casa de Contractació ja existia a Catalunya i tenia les mateixes funcions que la Casa de Contractació d'Índies, per què els Reis Catòlics n'havien de crear una altra d'idèntica a Andalusia, en una zona on no hi havia ni consolats de mar, ni llotges, ni cap recopilació jurídica naval i mercantil que regulés el comerç marítim, ni cap mena de tradició cartogràfica ni científica? O potser sempre som davant de la mateixa Casa i l'únic que varia és el seu lloc de residència, fruit de la refosa documental censora?

Però anem a pams. En Manuel Bassas reporta que "Catalunya féu quelcom de gran transcendència pel dret marítim, que fou codificar tots els usos de la mar llatina en el mundialment famós Llibre del Consolat de Mar, compilació reconeguda per tots els pobles marítims coma a base de les actuals lleis marítimes d'Europa"[141]. I, conformement, l'Alberto Casas creu que "l'exponent més complet i fidel del Dret Marítim està representat al Llibre del Consolat de Mar (sobre la segona meitat del segle XIII), el primer que reconeix la universalitat del Dret de mar, i en sistematitza les normes. És, essencialment, un codi consuetudinari escrit en llengua llemosina [vol dir catalana, és clar], que, durant segles, fou la Bíblia dels tribunals mercantils d'Europa"[142].

Ara bé: com hem vist, si Barcelona i Catalunya ja tenia organitzat i reglamentat el comerç naval, amb la Llotja i el Consolat corresponents; que les arrels de la Casa de Contractació cal cercar-les en el codi jurídic del Consolat de Mar;

que existia una Casa de Contractació a la Llotja de Barcelona, al segle XV; que Catalunya és la nació hispànica més ben organitzada i de més envergadura marítima en aquells moments; i que aporta el dret marítim a totes les nacions d'Europa; i que, finalment, és a Catalunya on arriba En Colom i on els reis preparen tota la segona expedició, és ben natural deduir que tota l'organització primitiva del comerç americà residia a Barcelona.

Llavors, si l'únic codi marítim existent als regnes dels Reis Catòlics eren les normes del Consolat de Mar de Barcelona, no és gens estrany que En Cases reconegui: "De regles i normes, n'hi havia; i del bon ofici en el seu coneixement i compliment en fa gala l'Almirall recent revestit, i ens en deixa i ens en queda un abundós testimoni al seu incomplet Diari de Bord"[143]. Atès que, si En Colom coneixia les normes del dret marítim, i les úniques existents a Espanya al 1493 eren les compilades i emprades a Catalunya, és que el Descobridor tenia una formació jurídica catalana, en tots els temes relacionats amb la mar.

Ara, des d'aquesta perspectiva, l'Alba Vallès també creu que tot "ens duu a pensar que les primeres expedicions van ser organitzades des de Barcelona, on ja existien unes Drassanes i una Llotja, on hi havia coneguts i experts mestres d'aixa"[144]. Segons aquesta historiadora, "malgrat la presència a Barcelona de l'Almirall Colom i de l'ardiaca Fonseca, preparant la segona expedició colombina, és notori l'interès dels cronistes oficials a desplaçar aquests esdeveniments fora de la Corona d'Aragó.

"A les cròniques es va substituint Barcelona per Sevilla, tal com podem observar en diverses cartes: cartes dels reis a Francisco Pinelo, jurat de la ciutat de Sevilla, en què li ordenen que pagui les naus i caravel·les que hom hagi de comprar o noliejar per enviar a les Índies; carta dels reis a Berard, que és a Sevilla, encomanant-li que compri i equipi una nau de 100 o 200 tones, que rebrà i pagarà l'almirall Colom; carta dels reis a Colom i Fonseca, prohibint que a l'armada que s'està preparant per al segon viatge hi vagin naus o persones sense llicència reial"[145]. I, a la vista dels antecedents predits, conclou que "tot plegat és inversemblant perquè, segons en Rumeu de Armas, la Casa de Contractació de Sevilla no existia"[146] i jo ja acabo d'evidenciar que es trobava a Barcelona i estava íntimament lligada amb la Llotja, el Consolat de Mar i amb les lleis marítimes i tribunals mercantils que els regentaven.

Ara, doncs, té molt de sentit el parer d'En Víctor Balaguer, segons el qual els catalans van prendre una part capital en el segon viatge colombí amb homes, però, sobretot, "també amb els diners que el comerç català avançà al Rei i a l'Almirall, segons constava en documents conservats a l'arxiu del Consolat de Mar"[147]. És a dir, que, per En Víctor Balaguer, hi va haver una relació directa entre el Consolat de Mar de Barcelona i el descobriment d'Amèrica.

I té encara molt mot més sentit, a la vista de tot el que he exposat fins aquí, que els afers judicials de la Casa de Contractació no es ventilessin a Sevilla, sinó al si del Consell Reial. Per En Schäfer, "la Casa haurà de tenir el dret de cridar l'atenció, sense intervenció del Govern, als oficials de les Índies en extralimitacions o faltes. Les apel·lacions dels plets instruïts a la Contractació aniran al Consell Reial o a la Cancelleria de Granada, però no pas a l'Audiència de los Grados de Sevilla"[148]. En Shcäfer ho atribueix al fet que entre l'Audiència "i la Contractació, fins a darreries del segle XVI, existia una antipatia molt arrelada"[149]. Ara sabem que, si la maquinaria primigènia de les Índies residia a Barcelona, era molt normal que els afers competents recaiguessin directament sobre el Consell Reial –que, del 1504 al 1516, fou únicament el consell de Ferran II, en tant que rei exclusiu de la Nació Catalana–, o sobre una Audiència i Cancelleria que no eren tampoc les de Sevilla.

Jordi Bilbeny

Notes bibliogràfiques:

[1] BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, Historia de las Indias; edició d'Agustín Millares Carlo i estudi preliminar de Lewis Hanke, Fondo de Cultrua Económica, 2a reimpressió, Mèxic, D.F., 1986, vol. I, p. 348.

[2] Vg. JORDI BILBENY, "La preparació, a Barcelona, del segon viatge colombí", web de l'Institut Nova Història, 22 d'octubre del 2020; https://www.inh.cat/articles/La-preparacio,-a-Barcelona,-del-segon-viatge-colombi

[3] ANTONIO RUMEU DE ARMAS, “Colón en Barcelona”; Anuario de Estudios Americanos, I (1944), p. 26.

[4] Ídem, p. 31.

[5] Ídem, p. 45.

[6] GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO, Historia General y Natural de las Indias; edició i estudi preliminar de Juan Pérez de Tudela Bueso, Biblioteca de Autores Españoles-117, Ediciones Atlas, Madrid, 1959, p. 23.

[7] B. DE LAS CASAS, ob. cit., vol. I, p. 349.

[8] ALBERT ESTRADA-RIUS, Les Drassanes Reials de Barcelona a l’Edat Mitjana. Organització institucional i construcción naval a la Corona d’Aragó; Museu Marítim de Barcelona, Barcelona, 2004, p. 142.

[9] Ídem, p. 138.

[10] ARCADI GARCIA i SANZ – NÚRIA COLL i JULIÀ, Galeres mercants catalanes dels segles XIV I XV; Fundació Noguera, Estudis-6, Barcelona, 1994, p. 323-324.

[11] A. ESTRADA-RIUS, ob. cit., p. 139.

[12] Ídem, p. 139-140.

[13] Ídem, p. 140.

[14] JOSEP BRACONS CLAPÉS, “Santa Maria del Mar”, L’Art Gòtic a Catalunya. Arquitectura, II; Fundació Encliclopèdia Catalana, Barcelona, 2003, p. 72.

[15] PERE EL CERIMONIÓS, “Crònica”, dins Les Quatre Grans Cròniques; pròlegs i notes de Ferran Soldevila, Biblioteca Perenne-26, Editorial Selecta, 2a edició, Barcelona, 1983, Capítol Quint, 33, p. 1120.

[16] Ídem.

[17] Ídem.

[18] Ídem, 35.

[19] Ídem, 32.

[20] Ídem, 31.

[21] J. BRACONS CLAPÉS, op. cit., p. 72.

[22] MANUEL GUÀRDIA – ALBERT GARCIA ESPUCHE, “Consolidació d’una estructura urbana: 1300-1516”, dins Història de Barcelona; dirigida per Jaume Sobrequés i Callicó, Enciclopedia Catalana, S.A. – Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1992, vol. 3, p. 63.

[23] A. ESTRADA-RIUS, ob. cit., p. 159.

[24] Cf. VICENTE DE CADENAS Y VICENT, Diario del Emperador Carlos V. Itinerarios, permanencias, despacho, sucesos y efemérides relevantes de su vida; Hidalguía, Madrid, 1999, p. 239.

[25] NARCISO FELIU DE LA PEÑA Y FARELL, Anales de Cataluña. Y Epilogo Breve de los Progressos, y famosos hechos de la Nacion Catalana, de sus Santos, Reliquias, Conventos, y singulares Grandezas; y de los mas señalados, y Eminentes Varones, que en Santidad, Armas, y Letras han florecido desde la primera Poblacion de España; Jaime Surià, Impressor; Barcelona, 1709, Tom Tercer, p. 178.

[26] PEDRO SERRA Y POSTIUS, Historia Eclesiástica del Principado de Cataluña; manuscrit núm. 190 de la Biblioteca Universitària de Barcelona, Tom Primer, Mes de Gener.

[27] A. RUMEU DE ARMAS, “Colón en Barcelona”; ob. cit., p. 85.

[28] Ídem, p. 86.

[29] Cf. MARTÍN FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, Coleccion de los Viages y Descubrimientos, que Hicieron por Mar los Españoles Desde Fines del Siglo XV; Imprenta Real, Madrid, 1825, tom II, doc LIV, p. 79.

[30] Ídem, doc. LXI, p. 89.

[31] JEAN-PAUL LE FLEM, “Los aspectos económicos de la España Moderna”, dins Historia de España, dirigida per Manuel Tuñón de Lara, Editorial Labor, S.A.; Barcelona, 1984, tom V, p. 78

[32] MANUEL MAESTRO, De Los Riesgos y Seguros De La Carrera De Indias. Orígenes del Seguro español e iberoamericano; SEDE Editorial, S.A.; Madrid, 1991, p. 117.

[33] AGUSTÍN G. DE AMEZÚA Y MAYO, El casamiento engañoso y el Coloquio de los perros, novelas ejemplares de Miguel de Cervantes Saavedra; Bailly-Bailliere, Madrid, 1912, p. 493-494.

[34] Ídem, p. 494.

[35] Ídem, p. 494, nota 2.

[36] SANTIAGO MONTOTO, Sevilla en el Imperio (Siglo XVI); Colección Clásicos Sevillanos-15, Area de Cultura. Excmo. Ayuntamiento de Sevilla, Sevilla, 1997, p. 106-107.

[37] FRANCISCO COLLANTES DE TERÁN DELORME - LUIS GÓMEZ ESTERN, Arquitectura civil sevillana; Excm. Ayuntamiento de Sevilla, 2a edició, Sevilla, 1984, p. 335.

[38] CARMEN SANZ AYÁN, Sevilla y el comercio de Indias; Ediciones Akal, S.A.; Madrid, 1993, p. 24.

[39] JAIME VICENS VIVES, Manual de Historia Económica de España; Editorial Vicens-Vives, 7a edició, Barcelona, 1967, p. 336-337.

[40] Ídem, p. 338.

[41] Ídem, p. 337.

[42] Ídem, p. 337-338.

[43] JOAN COROMINAS – JOSÉ A. PASCUAL, Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico; Editorial Gredos, S.A.; 3a reimpressió, Madrid, 1992, vol. III, p. 694.

[44] Ídem.

[45] Ídem.

[46] JOAN COROMINES, Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana; Curial Edicions Catalanes, 3a edició, Barcelona, 1990, vol. V, p. 284.

[47] ANTONIA HEREDIA HERRERA, “Los corredores de Lonja en Sevilla y Cádiz”, Separata d’Archivo Hispalense, LII-LIII, núms. 159-164 (1970), p. 1.

[48] Ídem, p. 14.

[49] J. VICENS VIVES, ob. cit., p. 305.

[50] Vg. “Consolats de Catalans”, Gran Enciclopèdia Catalana; Enciclopèdia Catalana, S.A.; Barcelona, 1973, volum 5, p. 522.

[51] ROBERT SIDNEY SMITH, Historia de los Consulados de Mar (1250-1700); traducció d’E. Riambau, Historia/Ciencia/Sociedad-147, Ediciones Península, Barcelona, 1978, p. 79.

[52] A. HEREDIA HERRERA, ob. cit., p. 1, nota 4.

[53] Ídem, p. 2, nota 6.

[54] Ídem, p. 4.

[55] Ídem, p. 2, nota 5.

[56] Ídem, p. 4.

[57] Ídem, nota 10.

[58] Ídem.

[59] Ídem, p. 1, nota 4.

[60] Ídem, p. 2, nota 6.

[61] Ídem, p. 2.

[62] Ídem, p. 5.

[63] Ídem, p. 9.

[64] Ídem, p. 4, nota 13.

[65] Ídem, p. 10-11.

[66] Diccionari de la Llengua Catalana; Enciclopèdia Catalana, S.A.; 2ª edició, Barcelona, 1983, p. 437.

[67] Ídem.

[68] J. COROMINAS – J. A. PASCUAL, ob. cit., vol. II, p. 211.

[69] Ídem.

[70] JORDI BOLÒS, Diccionari de la Catalunya Medieval (ss. VI-XV); El Cangur-284, Edicions 62, s/a; Barcelona, 2000, p. 90.

[71] Vg. “corredor -a”, Gran Enciclopèdia Catalana; ob. cit., vol. 5, p. 633.

[72] Ídem, i J. BOLÒS, ob. cit., p. 90.

[73] J. VICENS VIVES, ob. cit., p. 200.

[74] Vg. “corredor -a”, Gran Enciclopèdia Catalana; ob. cit., vol. 5 (1973), p. 633.

[75] MIGUEL ANGEL LADERO QUESADA, El primer oro de América. Los comienzos de la Casa de Contratación de las Indias (1503-1511); Real Academia de la Historia, Serie Minor-4, Madrid, 2002, p. 108.

[76] Ídem, p. 110.

[77] JOSÉ HINOJOSA MONTALVO, “Las relaciones comerciales entre Valencia e Italia durante el reinado de Alfonso el Magnánimo («Coses Vedades»)”; Estudios de la Edad Media de la Corona de Aragón, X (1975), p. 450.

[78] Ídem, p. 451.

[79] Cf. CARLOS LÓPEZ RODRÍGUEZ, Nobleza y poder político en el Reino de Valencia (1416-1446); Publicacions de la Universitat de València, València, 2005, p. 44, nota 80.

[80] Cf. AGUSTÍN RUBIO VELA, Epistolari de la València Medieval; Biblioteca Sanchis Guarner-43, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana – Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona, 1998, vol. II, p. 313 i 314.

[81] Cf. JOSEF RODRÍGUEZ, Biblioteca Valentina; Joseph Thomas Lucas, València, 1747, p. 204 i VICENTE XIMENO, Escritores del Reyno de Valencia, chronologicamente ordenados; Oficina de Joseph Estevan Dolz, València, 1747, tom I, p. 170.

[82] Cf. MANUEL BALLESTEROS GAIBROIS, Valencia y América; Editorial MAPFRE, S.A.; Madrid, 1992, p. 100.

[83] Vg. PRESENTACIÓ CAMPOS – VICENT GENOVÈS – EMILI GÓMEZ NADAL, El valencià Jaume Rasquí, Governador del Plata (1557-1558); Generalitat Valenciana, 1987.

[84] Cf. SALVADOR ALDANA FERNÁNDEZ, “Relación abreviada de profesionales que trabajaron en la Lonja”, La Lonja de Valencia; Consorci d’Editors Valencians, S.A.; València, 1988, Documentos, p. 81.

[85] LLUÍS RIERA Y SOLER, La Casa Llotja del Mar de Barcelona; Imprempta Elzeviriana de Borrás y Mestres, Barcelona, 1909, p. 15-16.

[86] Ídem, p. 16.

[87] Ídem, p. 16, nota 2.

[88] EULÀLIA DURAN - FRANCESC FONTBONA DE VALLESCAR, “Llotja”, Gran Enciclopèdia Catalana; ob. cit., vol. 9 (1976), p. 301.

[89] CLAUDE CARRÈRE, Barcelona, 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi; traducció d’Hermínia Grau de Duran, Documents de Cultura-11, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1977, vol. I, p. 50.

[90] CESÁREO FERNÁNDEZ DURO, Colón y la Historia Póstuma. Examen de la que escribió el Conde de Roselly de Lorgues; Imprenta y Fundición de M. Tello, Madrid, 1885, p. 173.

[91] JERÓNIMO MÜNZER, Viaje por España y Portugal; El Espejo Navegante-8, Ediciones Polifemo, Madrid, 1991, p. 11.

[92] Ídem, p. 43.

[93] MANUEL SANCHIS GUARNER, La Ciutat de Valencia. Síntesi d’Història i de Geografia urbana; Publicacions de l’Excel·lentíssim Ajuntament de València, 4a edició, València, 1983, p. 192.

[94] FR. JOSEF TEIXIDOR, Antigüedades de Valencia [escrites al 1767]; Imprenta de Francisco Vives Mora, Valencia, 1895, p. 180.

[95] Ídem.

[96] Ídem, p. 181.

[97] Ídem, p. 182.

[98] Ídem.

[99] M. SANCHIS GUARNER, ob. cit., p. 192.

[100] Cf. S. ALDANA FERNÁNDEZ, La Lonja de Valencia; ob. cit., p. 29.

[101] Ídem, p. 74.

[102] Ídem, p. 29.

[103] Ídem.

[104] L. RIERA Y SOLER, ob. cit., p. 16.

[105] Ídem, p. 16-17.

[106] CRISTIAN CORTÈS, Els Setantí; Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1973, p. 100, nota 183.

[107] AGUSTÍ DURAN i SANPERE, Barcelona i la seva història; Documents de Cultura Curial-4, Curial, Barcelona, 1973, vol. 2n, p. 456.

[108] Ídem, p. 16.

[109] JOAN BASSEGODA i NONELL, La Casa Llotja de Mar de Barcelona; traducció i correcció de Joan Abril i Español, Cambra de Comerç, Industria i Navegació de Barcelona, Barcelona, 1986, p. s/n.

[110] J. PIERNAS HURTADO, La Casa de la Contratación de las Indias; Librería de Don Victoriano Suárez, Madrid, 1907, p. 22.

[111] JOSÉ CERVERA PERY, La Casa de Contratación y el Consejo de Indias (las razones de un superministerio); Ministerio de Defensa, Madrid, 1997, p. 14.

[112] J. PIERNAS HURTADO, ob. cit., p. 17.

[113] Ídem, p. 18.

[114] MARÍA ANTONIA COLOMAR, “La Casa de Contratación de Sevilla y las Ciencias Náuticas, el comercio y los descubrimientos geográficos”, Carlos V, la Náutica y la Navegación; Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, Lunwerg Editores, Barcelona-Madrid, 2000, p. 172.

[115] CLARENCE H. HARING, Comercio y navegación entre España y las Indias en la época de los Habsburgos; traducció d’Emma Salinas, Fondo de Cultura Económica, 2a reimpressió, Mèxic, D.F., 1984, p. 50.

[116] Ídem, p. 35.

[117] ALBA VALLÈS i FORMOSA, “Barcelona, origen del procés del descobriment i colonització d’Amèrica”, Actes del II i III Simposi sobre la Descoberta Catalana d’Amèrica d’Arenys de Munt; Ajuntament d’Arenys de Munt, Arenys de Munt, 2006, p. 19-20.

[118] M. A. COLOMAR, ob. cit., p. 167.

[119] J. CERVERA PERY, ob. cit., p. 69.

[120] LEOPOLDO ZUMALACARREGUI, “Las ordenanzas de 1531 para la Casa de Contratación de las Indias”; Revista de Indias, XXX (1947), p. 752.

[121] Ídem, p. 757-758.

[122] FERRAN VALLS i TABERNER, “Introducció” al Consolat de Mar; Els Nostres Clàssics-27, Editorial Barcino, Barcelona, 1930, vol. I, p. 16.

[123] A. B. HIBBERT, “Catalan Consulates in the Thirteenth Century”; The Cambridge Historical Journal, 9 (1949), p. 353.

[124] R. S. SMITH, ob. cit., p. 29-48.

[125] Ídem, p. 39.

[126] Ídem.

[127] Ídem, p. 20.

[128] J. CERVERA PERY, ob. cit., p. 69.

[129] JOHN LYNCH, España bajo los Austrias; Historia/Ciencia/Sociedad-56, Ediciones Península, Barcelona, 1982, vol. I, p. 200.

[130] R. S. SMITH, ob. cit., p. 20-21.

[131] Ídem, p. 22.

[132] Ídem, p. 24.

[133] A. HEREDIA HERRERA, ob. cit., p. 8.

[134] R. S. SMITH, op. cit., p. 25.

[135] Ídem, p. 24.

[136] ANTONIA HEREDIA HERRERA, “Apuntes para la historia del Consulado de la Universidad de Cargadores a Indias, en Sevilla y en Cádiz”; Anuario de Estudios Americanos, XXVII (1970), p. 220.

[137] EDUARDO IBARRA RODRÍGUEZ, “Los precedentes de la Casa de Contratación de Sevilla”; Revista de Indias, any II, 1941, Núm. 5, p. 34.

[138] J. CERVERA PERY, ob. cit., p. 56-57.

[139] Ídem, p. 59.

[140] HUGH THOMAS, El Imperio español. De Colón a Magallanes; traducció de Víctor Pozanco, Editorial Planeta, S.A.; 4a edició, Barcelona, 2003, p. 272.

[141] MANUEL BASAS FERNÁNDEZ, El Consulado de Burgos en el siglo XVI; Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Escuela de Historia Moderna, Madrid, 1963, p. 26.

[142] ALBERTO CASAS, El naufragio de la nao Santa María (¿un fraude a la historia?); Copistería de los Reyes, Huelva, 1998, p. 29.

[143] Ídem, p. 30.

[144] A. VALLÈS I FORMOSA, ob. cit., p. 20.

[145] Ídem, p. 21.

[146] Ídem.

[147] VÍCTOR BALAGUER, Castilla y Aragón en el Descubrimiento de América; conferència llegida a l'Ateneu de Madrid la nit del 14 de març del 1892, [sense editorial], Madrid, 1892, p. 51-52.

[148] ERNESTO SCHÄFER, El Consejo Real y Supremo de las Indias. Historia y organización del Consejo y de la Casa de Contractación de las Indias; Junta de Castilla y León. Consejería de Educación y Cultura – Marcial Pons Ediciones de Historia, S.A.; Salamanca, 2003, vol. I, p. 38.

[149] Ídem, p. 38, nota 28.